

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Mäntysaari, Mikko

Title: Sosiaalityön professorin kasvukertomus

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © 2020 Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Please cite the original version:

Mäntysaari, M. (2020). Sosiaalityön professorin kasvukertomus. Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 28(4), 410-412. <https://doi.org/10.30668/janus.96035>

SOSIAALITYÖN PROFESSORIN KASVUKERTOMUS

Mikko Mäntysaari: *YTT, professori (emeritus), Jyväskylän yliopisto*

Pauli Niemelä: Aikamatka itseen. Nuoren papin mielenmuutos. Mediapinta, Tampere. 2020, 229 s.

Eläköityneet professorit tapaavat kirjoittaa elämäkertoja, joissa voitto seuraa toistaan. Menestykset opinnoissa, tohtoroitumista seuranneet kiireiset tutkijavuodet, joita ilkeät ja kateelliset kollegat koettavat joskus kompastuttaa, erinomaiset kansainväliset yhteydet ja aktiivinen yhteiskunnallinen vaikuttaminen näyttävät olevan tavallisia. Tämä kaavamaisuus tekee näistä normielämäankerroista aika tylsää luettavaa.

Itä-Suomen yliopiston sosiaalityön emeritusprofessori Pauli Niemelä on kirjoittanut toisenlaisen teoksen elämästään. Itse asiassa kirja päättyy siihen, mistä monien muiden professorien omaelämäkerrat vasta pääsevät vauhtiin. Niemelän kirja on hyvin erilainen, ja siksi tekstiä lukee kuin dekkaria — mitähän seuraavaksi. ”Aikamatka itseen” kuvaa Pauli Niemelän henkilökohtaisia kriisejä ja kasvua. Kirja tutustuttaa meidät yksityiseen Pauli Niemelään. Kirjan idea on tutkia itseä, sitä prosessia, jossa Pauli Niemelästä tuli se mikä hän on. Tässä tarvitaan psykoanalyttista otetta. Hän tarkastelee sekä elämänsä kriisiytymistä että suhdettaan uskontoon ja papin kutsumukseen eräänlaisen itseanalyysin avulla.

Sosiaalityön akateeminen koulutus ja tutkimus kehittyivät 1980-luvun jälkipuoliskolla ripeästi. Tulevat keskeiset vaikuttajat nimitettiin professoreiksi kahden vuoden välein: Jorma Sipilä (s. 1944) Tampereen yliopistoon 1982, Kyösti Urponen (s. 1943) Lapin korkeakouluun 1984, Pauli Niemelä (s. 1946) Kuopion yliopistoon 1986 ja Georg Walls (s. 1933) Helsingin yliopistoon 1988. Niemelä loi Kuopion yliopistoon vahvan sosiaalityön tutkimuksen ja koulutuksen perinteen. Niemelä hoiti professuurinsa ohella merkittäviä hallinnollisia tehtäviä toimien muun muassa dekaanina ja yliopistonsa vararehtorina. Hän oli myös Diakoniammattikorkeakoulun rehtori vuosina 2000–2003.

”Aikamatka itseen” valaisee yhden ihmisen kokemuksen kautta, millaista reittiä päädytään sosiaalityön professoriksi. Monilla 1970-luvulla työnsä aloittaneilla sosiaalityön tutkijoilla oli taustallaan poliittinen radikalismi. Näin on ollut sekä kansainvälisesti että myös pohjoismaissa. Alalle päädytään myös kristillisen auttamisen traditiosta ponnistaen, ja mistä tiedämme, vaikka useinkin olisi kysymys myös henkilökohtaisen elämän kriiseistä.

Ennen merkittävää yliopistouraansa Niemelä toimi seurakuntapappina kolmen vuoden ajan ja sen jälkeen Helsingin seurakuntien yhteisissä tehtävissä, oppikoulupastorina. Juuri tähän aikaan ”Aikamatka itseen” liittyi.

Pauli Niemelä syntyi eteläpohjalaiseen maanviljelijäperheeseen. Lapsia oli viisi, Pauli toiseksi vanhin. Ajan tavan mukaan lapset joutuivat voimiensa mukaan osallistumaan talon töihin, raskaisiinakin. Seinäjoen lyseoon pääsy merkitsi oikeutta

olla pois kotoa, suoranaista juhlaa. Niemelällä oli rakastava äiti, mutta ankara isä. Isä oli sotainvalidi, oikeudenmukainen mutta etäinen. Oppikoulu oli kaukana, isä vei lapset koulutielle hevosella, jos sää sitä vaati. Murrosikä aiheutti ahdistusta ja synnintuntoa. Lavatanssit ja nuoret naiset vetivät puoleensa ja pelottivat.

Ylioppilastutkinnon jälkeen Niemelä päätyi opiskelemaan teologiaa. Hän suoritti teologian kandidaatin tutkinnon (1968) ja vihittiin papiksi 22-vuotiaana. Samoihin aikoihin Niemelä oli mennyt naimisiin ja perheeseen syntyi lapsi. Seurakuntapapin tehtävät olivat kiinnostavia ja tärkeitä, mutta kaikessa papin rooliin liittyvässä hän ei viihtynyt. Kolmen vuoden jälkeen Niemelä halusi kokeilla muutakin. Hän hakeutui uuteen tehtävään, jonka vuoksi hän joutui persoonallisuustestiin. Testiin sisällyneestä Rorschachin musteläiskätestistä tuli Niemelän siihenastisen elämän käännekohta. Hän näki yhdessä läiskässä pelottavan hahmon, ”monsterin”, ja sen myötä hän ymmärsi elämänsä muutoksen tarpeen. Tästä käynnistyi usean vuoden mittainen kriisi, josta seurasi avioero ja lopulta myös luopuminen kirkollisesta urasta.

Elämänkriisin voittaminen oli kovan työn takana. Niemelä kuvaa tätä prosessia yksityiskohtaisesti pohtien tapahtunutta psykoanalyttisen ja psykodynaamisen tradition käsitteillä. Myös suhdettaan kristinuskoon ja kirkkoon Niemelä pohdii Freudin avulla. Hän oli perehtynyt jo opiskeluaikanaan Freudiin, mutta itseanalyysinsä apuna hän käytti pientä Stig Björkin kirjoitusta.

Niemelä kuvaa äitinsä uskonnollisuutta körttiläisyydeksi. Sosiaalityön suomalai-

sen oppihistorian kannalta on kiinnostavaa, että sosiaalityön professorikunnassa on ollut useita henkilöitä, joiden lapsuuden kodissa on ollut körttiläisyyttä.

Vaikea suhde isään näkyi nuoren Niemelän jumalasuhteessa: ”Isä Jumala” on ankara ja vähän arvaamaton, Vanhan testamentin Jumala. Itseanalyysi muutti Niemelän suhdetta uskontoon: usko tuonpuoleiseen menetti merkitystään, samoin monet teologiset kysymykset.

Kristinuskoa pohtiessaan Niemelä viittaa Antti Eskolaan, joka eläköidyttyään kirjoitti hengellisistä kokemuksistaan. Toisin kuin maallikko Eskola, Niemelä on pappi ja teologian lisensiaatti (1976). Niemelä suhtautuu kristinuskon perinteiseen tulkintaan (”kansanuskoon”) huomattavasti Eskolaa kriittisemmin. Niemelä hakee Uudesta testamentista tulkintaa siitä, mitä Jeesus todella sanoi. Tässä hän käyttää professori Heikki Räisäsen kriittisen raamatuntutkimuksen tuloksia. Synoptisten evankeliumien ja niiden avulla rakennetun nk. Q-lähteen pohjalta Niemelä päättelee, että Jeesuksen alkuperäinen viesti on kirkoilta unohtunut. Olennainen havainto on uudesti syntymisen tulkinta mielenmuutoksena. Uudestisyntyminen tarkoittaa sitä, että ihmisen koko mieli muuttuu. Mielen muutos näkyy tämänpuoleisen elämän muutoksena.

Itseanalyysin tuloksena syntynyt ”eheytyminen” johti uskonnollisuuden hiipumiseen, mutta kristillisyyks avautui hänelle uudella tavalla. Hän säilytti kirkon jäsenyyden eikä luopunut pappeudestaan.

Pohdintojensa tuloksena Niemelä on päätenyt teoriaan ihmisen tajunnallisesta osajärjestelmästä, jota hän esittelee kirjan

päättävässä liitteessä. Tajunnalla on kolme ulottuvuutta: tunnetajunta, tietotajunta ja tahtotajunta. Tajunnalla kerrostumarakenteella on kolme kehitystasoa: animaallinen, humaninen ja moraalinen. Mielen muutosprosessien tarkastelu on johtanut hänet pohtimaan eräänlaista metaevoluition teoriaa. Tästä laajemmin ks. Niemelä (2014).

Pauli Niemelän ”Aikamatka itseen” on erittäin kiinnostavaa luettavaa kaikille professori Niemelän tunteville. Kirja olisi toki tarvinnut toimittamista. Tekstissä on toistoa ja myös kirjan rakenne on minusta monimutkainen. Erityisesti psykoanalyttinen tulkinta kirjoittajan kasvusta ja kehityksestä olisi kaivannut tiivistämistä. Kirjassa ei ole lähdeluetteloja, eikä sitä muutenkaan ole tarve arvioida tieteellisenä tuotoksena. Silti on merkillepantavaa, että Niemelä ei keskustele toisten psykoanalyysia hyödyntäneiden teologien kanssa.

Sosiaalityöstä kirjassa puhutaan vain vähän. Lähinnä Niemelä näkee sosiaalityön yhtenä diakonian lajina.

Niemelä on uskaltanut kirjoittaa hyvin henkilökohtaisesti. Hän sanoo kirjan lopulla, että ei olisi voinut kirjoittaa tätä vanhempiensa eläessä. Hän ei olisi halunnut järkyttää äitiään tulkinnallaan uskonnosta, eikä myöskään loukata sodassa vammautunutta isäänsä. Hän ei olisi voinut kirjoittaa kirjaa myöskään virassa ollessaan, koska tämän kirjan kaltaiset pohdinnat eivät olisi olleet mahdollisia akateemisessa johtoasemassa olevalle henkilölle. Niemelän mukaan jotkut yliopistoihmiset eivät ole ”päässeet irti siitä, että olin yhdeltä taustaltani pappi, vaan kuljettivat

sitä mukanaan, aina hieman negatiivisella tavalla siitä pyrkien tölvimään” (s. 206).

Vähän samaa sanoi Antti Eskolakin omista uskonnollisista pohdinnoistaan. Mitä tämä kertoo suomalaisesta yliopistoelämästä? Ei ainakaan kovin hyvää. Olemmeko niin ahdasmielinen yhteisö, että vapaampi pohdinta uskonnosta leimaa tutkijan ja pilaa hänen maineensa?

KIRJALLISUUS

Niemelä, Pauli (2014) Systemaattinen ihmiskäsitys. Ihminen järjestelmänä: Rakennelma (3³) ja toiminta (3x3). United Press Global.

KESKUSTELUAPUA MENETELMÄPOHDINTOIHIN

Päivi Rantala: *FT, laadullisten tutkimusmenetelmien yliopistonlehtori, Lapin yliopisto*

Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, Helsinki. 2020, 380 s.

Professori Anu Puusan ja emeritusprofessori Pauli Juutin toimittama uutuuskirja tarkastelee laadullista tutkimusta ja sen luonnetta monipuolisesti. Tekijät ovat omien sanojensa mukaan halunneet tehdä kirjan, jossa laadullisen tutkimuksen taustaoletuksia, lähestymistapoja, menetelmiä ja etenemisprosessia kuvataan riittävän kattavasti ja ennen kaikkea ymmärrettävästi.